

Nr 168

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag, m. m; given den 12 oktober 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

CARL GUSTAF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Aktiebolagslagen ändrades våren 1973 så att gränsen för aktiekapitalets lägsta belopp höjdes från 5 000 till 50 000 kr. Ändringen avsåg bara bolag som bildades efter den nya lagstiftningens ikraftträdande, men det förutskickades att förslag om övergångsbestämmelser som innebär krav på höjning av minimigränsen även för äldre bolag skulle läggas fram för riksdagen hösten 1973. I förevarande proposition föreslås att alla aktiebolag vid utgången av år 1978 skall ha ett lägsta aktiekapital på 50 000 kr. Aktiebolag som inte före denna tidpunkt höjt sitt aktiekapital till minst detta belopp föreslås bli upplösta genom ett för-enklat likvidationsförfarande. Förslaget gör det möjligt för rörelse-drivande aktiebolag, som inte genomför erforderlig kapitalhöjning, att efter upplösningen fortsätta rörelsen i annan företagsform.

I propositionen föreslås vidare sådan ändring i aktiebolagslagen att rösträtten för aktier som tillhör AP-fonden kan delegeras till flera representanter för olika arbetstagarorganisationer.

Lagförslaget avses träda i kraft den 1 januari 1974.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,

dels att nuvarande punkterna 3 och 4 i övergångsbestämmelserna skall betecknas 5 respektive 6,

dels att punkten 2 i övergångsbestämmelserna skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i övergångsbestämmelserna skall införas två nya punkter, 3 och 4, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

2. Vad i 2 § föreskrives om aktiekapitalets storlek skall ej gälla för bolag som bildats före lagens ikraftträdande. Dock får det för sådant bolag bestämda aktiekapitalet eller minimikapitalet ej genom ändring av bolagsordningen sänkas till belopp som är lägre än 50 000 kronor.

I fråga om bolag som avses i första stycket gäller 3 § första stycket i dess äldre lydelse.

Föreslagen lydelse

2. I fråga om bolag som bildats före den 6 juni 1973 gäller 2 och 3 §§ i sin äldre lydelse till utgången av år 1978. Dock får det för sådant bolag bestämda aktiekapitalet eller minimikapitalet ej genom ändring av bolagsordningen sänkas till belopp som är lägre än 50 000 kronor.

3. Styrelseledamot, verkställande direktör, aktieägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav kan under tiden den 1 oktober 1977—den 31 mars 1978 hos rätten ansöka om likvidation av bolag, vars aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av september 1977.

Sker ansökan, skall rätten genast kalla bolaget att inställa sig inför rätten på utsatt dag, minst två och högst fyra månader därefter, då frågan om skyldighet för bolaget att träda i likvidation skall prövas. Kallelsen skall delges bolaget på sätt som är föreskrivet om stämning i tvistemål. Det åligger styrelsen att genast utlysa bolagsstämma för meddelande av kallelsen.

Visas ej innan ärendet avgöres att aktiekapitalet uppgår till 50 000 kronor, skall rätten förklara, att bolaget skall träda i

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

likvidation, samt utse en eller flera likvidatorer. Rätten skall genast till registreringsmyndigheten sända dels för registrering meddelande om likvidationsbeslutet dels under rättelse om förordnande av likvidator med angivande av dennes fullständiga namn och postadress.

4. Bolag, vars registrerade aktiekapital ej uppgår till 50 000 kronor vid utgången av år 1978, skall, om det ej trätt i likvidation eller försatts i konkurs, avföras ur aktiebolagsregistret och är därmed upplöst. Uppgift att bolaget har avförts ur registret skall ej kungöras i allmänna tidningarna.

När bolaget avförts ur registret, svarar aktieägarna samt styrelseledamöter och verkställande direktör solidariskt för bolagets förpliktelser. Aktieägarna inträder i bolagets ställe som part i de avtal bolaget slutit med tredje man. I den mån bolaget enligt lag eller annan författning varit skyldigt att vidtaga åtgärd eller lämna uppgift skall detta i stället fullgöras av styrelsen.

Uppkommer behov av likvidationsåtgärd sedan bolaget avförts ur registret, äger 173 a § tredje stycket lagen (1944: 705) om aktiebolag motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

2 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1944: 705) om aktiebolag, dels att 119 § skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 119 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

119 §

Jämte vad i övrigt i denna lag är stadgat om utövande av rösträtt och fattande av beslut å bolagsstämma gälle:

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1. att rösträtt ej må utövas för aktie, å vilken icke fullgjorts förfallen inbetalning eller i fråga om vilken ej, där det skolat ske, avlämnats i 41 eller 60 § omförmäld förbindelse;

2. att varje aktie, för vilken rösträtt må utövas, berättigar till en röst;

3. att frånvarande aktieägares rösträtt må utövas genom ombud;

4. att ingen dock må för egna och andras aktier utöva rösträtt för sammanlagt mer än en femtedel av det på stämman företrädda aktiekapitalet;

5. att såsom bolagets beslut gäller den mening, för vilken de flesta rösterna avgivas;

6. att vid lika röstetal val avgöres genom lottning, men i andra frågor den mening gäller som biträdes av de flesta röstande eller, om jämväl antalet röstande är lika, av stämmans ordförande.

I bolagsordningen må kunna intagas bestämmelser avvikande från vad i första stycket 2—6 stadgas; dock att aktieägares rättighet att utöva rösträtt ej får inskränkas utöver vad i första stycket 1 är föreskrivet, att olika röstvärde för aktier i bolaget icke må så bestämmas, att röstvärdet för någon aktie överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie, och att aktieägares rättighet att genom ombud utöva rösträtt ej får inskränkas i vidare mån än att föreskrift må kunna meddelas därom, att till ombud må utses allenast aktieägare. Utan hinder av vad sålunda stadgas må dels beslut enligt 133 § 2 mom. andra stycket fattas om sådan ändring av bolagsordningen i fråga om röstvärdet för aktier av olika slag som erfordras för att förhindra att förhållandet mellan aktier av olika slag rubbas och dels i beslut om aktiekapitalets ökning föreskrift meddelas, att för ny aktie ej må utövas rösträtt vid bestämmande av vinstutdelning vartill den nya aktien icke medför rätt.

I bolagsordningen må kunna intagas bestämmelser avvikande från vad i första stycket 2 samt 4—6 stadgas; dock att aktieägares rättighet att utöva rösträtt ej får inskränkas utöver vad i första stycket 1 är föreskrivet, och att olika röstvärde för aktier i bolaget icke må så bestämmas, att röstvärdet för någon aktie överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie. Utan hinder av vad sålunda stadgas må dels beslut enligt 133 § 2 mom. andra stycket fattas om sådan ändring av bolagsordningen i fråga om röstvärdet för aktier av olika slag som erfordras för att förhindra att förhållandet mellan aktier av olika slag rubbas och dels i beslut om aktiekapitalets ökning föreskrift meddelas, att för ny aktie ej må utövas rösträtt vid bestämmande av vinstutdelning vartill den nya aktien icke medför rätt.

För egen aktie må aktiebolag icke utöva rösträtt, ej heller må av dotterbolag rösträtt utövas för aktie i moderbolaget.

Vad ovan i första stycket 1 stadgas utgör ej hinder för aktieägare att, under det han är förlustig sin rösträtt, med laga verkan deltaga i beslut, för vars giltighet erfordras att samtliga aktieägare förena sig där-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

om. Erfordras för besluts giltighet samtycke av samtliga aktieägare eller ock viss röstpluralitet av de vid bolagsstämma företrädda aktierna eller av bolagets hela aktiekapital, skola aktier, för vilka rösträtt ej må utövas enligt tredje stycket, icke medräknas.

119 a §

Innehar i enlighet med reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning fjärde fondstyrelsen aktier i visst aktiebolag, får efter fondstyrelsens bemyndigande rösträtt för aktieinnehavet utövas genom ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Om bolagsordning vid ikraftträdandet innehåller bestämmelse som strider mot 119 § enligt dess nya lydelse eller 119 a §, är bestämmelsen utan verkan.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:st Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 12 oktober 1973.

Närvarande: Statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *tillämpning av nya bestämmelser om aktiekapitalets storlek på äldre aktiebolag m. m.* och anför.

1 Inledning

Genom lagen (1973: 303) om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag höjdes gränsen för aktiekapitalets lägsta belopp från 5 000 kr. till 50 000 kr. Lagändringen trädde i kraft den 6 juni 1973. För aktiebolag som bildats före denna dag gäller den tidigare aktiekapitalsgränsen. I propositionen som låg till grund för lagändringen (prop. 1973: 93 s. 90) förutskickade jag att ett förslag med övergångsbestämmelser som innebär krav på höjning av minimigränsen för aktiekapitalet till 50 000 kr. även för äldre bolag skulle läggas fram i höst.

Den 1 januari 1974 kommer lagen (1973: 502) om ändring i reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning att träda i kraft. Lagstiftningen (prop. 1973: 97, NU 1973: 58, rskr 1973: 237) innebär att medel ur allmänna pensionsfonden (AP-fonden) i viss utsträckning skall kunna genom placering i bl. a. aktier tillföras näringslivet såsom riskvilligt ägarkapital.

Riksdagen hemställde vid sin behandling av frågan om förslag till lagändring för att möjliggöra en uppdelning av rösträtten för de aktier som köps för medel ur AP-fonden vid delegation av rösträtten till olika representanter för de anställda vid det företag aktieköpet avser.

2 Aktiekapitalets höjning i äldre aktiebolag

2.1 Vissa statistiska uppgifter m. m.

Aktiebolaget är den dominerande associationsformen inom svensk industri och annan näringsverksamhet. Aktiebolagsformen har varit tillgänglig för och har även utnyttjats för alla typer av företag oberoende av storlek eller verksamhetens inriktning. Aktiebolagsformen har i mycket stor utsträckning kommit att användas i sammanhang där verksamhetsformen inte passar och inte heller har varit avsedd. Detta

har medfört att vi i dag inte endast har aktiebolag som driver industri, handel eller liknande utan också aktiebolag, vilkas verksamhet består i t. ex. administration av konsulttjänster, extrasysslor, läkarpraktik etc. I mycket stor utsträckning finns också bland de registrerade aktiebolagen sådana som inte alls driver verksamhet. Det är de s. k. vilande bolagen, dvs. bolag som tidigare drivit verksamhet. Vidare finns de s. k. skrivbordsbolagen, vilka bildats inte i syfte att omedelbart påbörja verksamhet utan för att kunna vid senare tidpunkt överlåtas till den som har behov av en bolagsbildning. Slutligen finns också bolag som bildas för att skydda rätt till firma.

Vid utgången av år 1972 uppgick antalet registrerade aktiebolag till drygt 125 000. Under tiden januari—september 1973 har antalet ökat med ytterligare omkring 9 500. Siffrorna fördelar sig sålunda: januari 1 390, februari 1 468, mars 1 622, april 1 272, maj 1 094, juni 750, juli 767, augusti 565 samt september 647.

Det är förenat med väsentliga svårigheter och har inte varit möjligt att få fram en exakt kartläggning av hur de registrerade aktiebolagen fördelar sig med avseende på aktiekapitalets storlek eller verksamhetsinriktning. Av den i prop. 1973: 93 s. 87 intagna tabellen framgår emellertid att av de räkenskapsåret 1970 existerande, i runt tal 100 000 aktiebolagen drev endast knappt hälften rörelse och hade anställda. På grundval av de i tabellen intagna uppgifterna torde man kunna anta att i det närmaste 70 % av rörelsedrivande aktiebolag med anställda har ett aktiekapital som understiger 50 000 kr.

Om man utgår från att förhållandet i dag mellan antalet rörelsedrivande och icke rörelsedrivande bolag samt storleken av aktiekapitalet för de rörelsedrivande bolagen i stort sett inte har förändrats sedan år 1970, innebär detta att det f. n. finns omkring 65 000 rörelsedrivande aktiebolag med anställda och att ungefär 70 % av dessa, dvs. ca 45 000, har ett aktiekapital som understiger 50 000 kr.

Av intresse är vidare att få en uppfattning om vad för slags aktiebolag som ryms bland de ungefär lika många, dvs. 65 000, aktiebolag som inte driver rörelse med anställda. Viss ledning får man genom en stickprovsundersökning grundad på uppgifter ur aktiebolagens deklARATIONER till taxeringen som — enligt vad jag inhämtat — har gjorts inom företagskatteberedningen (Fi 1970: 77). Utan att vara exakta ger siffrorna anvisning om att omkring 20 000 aktiebolag driver rörelse utan anställda. Återstoden omkring 45 000 eller 1/3 av samtliga aktiebolag torde inte bedriva verksamhet. Av dessa kan antalet vilande bolag uppskattas till omkring 15 000 och antalet skrivbordsbolag till omkring 30 000. Huvuddelen av de 65 000 aktiebolag som inte driver rörelse med anställda torde ha ett aktiekapital som understiger 50 000 kr.

Vad som sagts i det föregående tyder på att det finns omkring 100 000 aktiebolag med ett aktiekapital som understiger 50 000 kr.

Denna beräkning stöds av företagsskatteberedningens undersökning. Den visar nämligen att omkring 85 % av samtliga aktiebolag — omkring 110 000 — är fåmansbolag, dvs. bolag vilkas aktier till minst 75 % direkt eller indirekt innehas av högst tio personer. Bland fåmansbolagen har 87 % eller omkring 95 000 ett aktiekapital som understiger 50 000 kr. Man torde kunna anta att det huvudsakligast är inom kretsen fåmansbolag som bolagens aktiekapital understiger 50 000 kr.

2.2 Allmänna utgångspunkter

I prop. 1973: 93 framhöll jag att de övergångsproblem som är förknippade med de bolag, som har ett aktiekapital understigande 50 000 kr. men som inte driver rörelse, inte är särskilt svårbemästrade. Vad som komplicerar frågan är att det finns ett stort antal — ca 45 000 — rörelsedrivande aktiebolag med anställda som också har ett aktiekapital understigande 50 000 kr. En del av dessa bolag kan ha svårigheter att genomföra en höjning av aktiekapitalet till 50 000 kr. Detta väcker frågan om man på något sätt kan skilja ut de aktiebolag som driver rörelse och har anställda från andra bolag för att utforma olika övergångsregler för de båda grupperna.

I dag finns olika uppgifter om bolagen hos myndigheter av olika slag främst hos patent- och registreringsverket samt taxeringsmyndigheterna. Det är dock inte möjligt att på grundval av dessa uppgifter dra någon säker slutsats om huruvida ett bolag driver rörelse och har anställda eller om så inte är fallet. För att man skall kunna göra en sådan uppdelning av bolagen i två kategorier fordras att varje enskilt aktiebolag granskas. Detta kräver stora administrativa insatser med åtföljande betydande kostnader. Jag är övertygad om att den vinst som det otvivelaktigt innebär att en del mindre önskvärda bolag skulle kunna rensas ut snabbare, om man kunde ge särskilda övergångsregler för dem, inte skulle bli så stor att den kunde motivera de nödvändiga administrativa insatserna. Övergångsregleringen måste därför bli enhetlig för alla äldre aktiebolag.

Höjningen av minimikapitalet kommer, oavsett hur övergångsregleringen utformas, säkerligen att medföra att ett stort antal aktiebolag avvecklas, därför att de ej kan få fram ett så högt eget kapital som 50 000 kr. Detta är också avsikten. Endast rörelse med ett icke obetydligt eget kapital bör drivas i aktiebolagsform. Avvecklingen av aktiebolag aktualiserar vissa skatterättsliga frågor, bl. a. om utskiftningsskatt skall utgå på grund av aktiebolagets upplösning.

Det ingår i företagsskatteberedningens uppdrag att se över bl. a. beskattningen av fåmansbolag. Av samtliga aktiebolag utgörs som förut anförts omkring 85 % av fåmansbolag och det är samtidigt företrädesvis bland fåmansbolagen som aktiekapitalet understiger 50 000 kr. Företagsskatteberedningen har aviserat att den inom kort kommer att lägga fram

en promemoria med förslag till väsentliga förändringar av skatteregler-
na för fåmansbolagen. Syftet med förslaget är att så långt möjligt åstad-
komma en rättvis och likformig beskattning av dessa bolag jämfört med
andra företagsformer. Eftersom en sådan skattereform kan väntas med-
föra övergång i viss utsträckning från aktiebolag till annan företags-
form kommer också de skatterättsliga frågor som aktualiseras av en så-
dan övergång att behandlas. De skattefrågor som aktualiseras genom
övergång till annan företagsform på grund av höjningen av minimikapita-
let ligger inom ramen för företagsskatteberedningens uppdrag och
torde därför böra behandlas inom företagsskatteberedningen.

De förslag till övergångsregler på skatterättens område som krävs för
att underlätta övergången från aktiebolag till annan företagsform bör
därför inte läggas fram nu. Efter vad jag har inhämtat har chefen för
finansdepartementet för avsikt att till 1974 års vårriksdag lägga fram
förslag härom på grundval av företagsskatteberedningens nyss antydda
arbete. Redan nu kan förutskickas att bolag, som övergår till annan
företagsform utan att därigenom på grund av olika dispositioner vinna
obehöriga skatteförmåner och som inte har tillräckliga vinstmedel för
att kunna höja sitt aktiekapital till 50 000 kr., inte kommer att drabbas
av någon utskiftningskatt på grund av övergången.

I prop. 1973: 93 angav jag att den övergångstid inom vilken äldre
aktiebolag hade att höja minimikapitalet till 50 000 kr., om de vill fort-
sätta sin verksamhet i aktiebolagsform, borde vara 3 à 5 år. För en del
företagare kan det vara svårt att innan de skatterättsliga frågorna fått
sin slutgiltiga lösning ta definitiv ståndpunkt till om aktiekapitalet skall
höjas till 50 000 kr. eller om bolaget i stället bör avvecklas och rörelsen
fortsättas i någon annan företagsform. Detta talar för att övergångstiden
bör göras så pass lång som fem år. Jag förordar därför att de äldre be-
stämmelserna om aktiekapitalets storlek skall få gälla till utgången av
år 1978 beträffande de aktiebolag som har bildats före den 6 juni 1973.
Erforderliga bestämmelser härom bör tas in i den i våras beslutade
lagen (1973: 303) om ändring i lagen om aktiebolag.

Aktiebolagslagen anvisar två vägar för ökning av aktiekapitalet. Det
ena sättet är att aktieägarna eller andra tecknar nya aktier mot kapital-
tillskott antingen kontant eller med annan egendom, s. k. apportegen-
dom. Denna form av kapitalökning brukar kallas nyemission. Ökning av
aktiekapitalet kan även ske utan samband med något kapitaltillskott.
Det är då fråga om s. k. fondemission. Denna sker genom att besparade
vinstmedel, som ej avsatts till reservfond eller skuldregleringsfond, över-
förs till aktiekapitalet eller genom att värdet på vissa anläggningstill-
gångar höjs, varefter uppskrivningsbeloppet förs över till aktiekapitalet.
Fondemissionen innebär alltså en ren bokföringstransaktion, som inte
påverkar företagets likviditet eller soliditet. Fondemissionen har dock
den betydelsen att det till aktiekapitalet överförda beloppet blir bundet

kapital som i princip inte får betalas ut till aktieägarna annat än i samband med likvidation. Bortsett från den begränsade möjlighet till kapitalökning som överföring av uppskrivningsbelopp innebär, är det en grundläggande regel att fondemission skall göras med beskattade medel.

Under beredningen av detta lagstiftningsärende har företrädare för bl. a. Sveriges industriförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation beretts tillfälle att framföra synpunkter. Därvid har väckts frågan om den erforderliga kapitalhöjningen bör underlättas genom särskilda åtgärder på beskattningens område. Fondemission som innebär en höjning av aktiekapitalet till 50 000 kr. skulle exempelvis kunna tillåtas genom att obeskattade vinstmedel överförs till aktiekapitalet. Det belopp som sålunda överförts skulle först senare och eventuellt fördelat under en längre period återföras till beskattning. Fråga har också väckts om en statlig kreditgaranti för sådana banklån som en företagare kan nödgas ta för att göra kapitaltillskott.

I prop. 1973: 93 framhöll jag att det med hänsyn till att aktieägarna inte har något personligt ansvar för aktiebolags förbindelser måste krävas, att de som står bakom ett aktiebolag gör en betydande kapitalinsats, minst 50 000 kr. Är en företagare inte beredd eller i stånd till att göra den kapitalinsatsen bör han, framhöll jag, inte tillåtas att använda aktiebolagsformen för sin verksamhet utan vara hänvisad till någon annan företagsform, där han personligen svarar för företagets förbindelser. Mot denna bakgrund har jag efter samråd med chefen för finansdepartementet kommit till den slutsatsen att det inte finns anledning för staten att genom olika stödåtgärder i realiteten skjuta till en del av det belopp som behövs för höjningen av aktiekapitalet. Man bör inte med konstlade medel stödja företag, som kanske i och för sig inte har ekonomiska förutsättningar att fortsätta verka som aktiebolag. En undersökning av den genomsnittliga storleken av småföretagens egna kapital ger dessutom vid handen att i de flesta branscher möjlighet redan finns att inom flertalet rörelsedrivande bolag företa en erforderlig höjning. Några ändringar i skattelagstiftningen eller andra särskilda åtgärder för att underlätta en ökning av aktiekapitalet till 50 000 kr. kommer därför inte att föreslås. Jag vill emellertid peka på att den långa övergångstid som jag har föreslagit, fem år, gör det möjligt för företagen att välja en även från skattesympunkt lämplig tidpunkt för höjningen av aktiekapitalet.

2.3 Reformens genomförande

Enligt aktiebolagslagen upplöses bolag som huvudregel efter ett särskilt förfarande benämnt likvidation. Detta har till syfte att, vanligen efter försäljning av bolagets tillgångar, betala bolagets skulder och fördela behållningen, i regel bland aktieägarna. Aktiebolag kan också upp-

lösas genom konkurs eller genom att bolaget vid fusion uppgår i ett annat bolag. Likvidation förutsätter i de flesta situationer att bolagsstämman beslutar härom, s. k. frivillig likvidation. Det finns emellertid möjlighet att under vissa omständigheter få likvidation genomförd även om bolagsstämman inte frivilligt vill föranstalta om det. Detta sker genom att rätten beslutar om likvidation. Man talar då om tvångslikvidation.

Likvidation innebär inte i och för sig att bolaget upphör. Bolaget är även under likvidationen ett bestående rättssubjekt där bolagsstämman fortfarande fungerar men styrelse och revisorer har ersatts av likvidatorer resp. likvidationsrevisorer. Eftersom syftet med likvidationen är att avveckla bolaget och utskifta dess tillgångar, anses vinstutdelning samt ökning eller nedsättning av aktiekapitalet inte kunna ske medan likvidation pågår. När skulderna har betalats och överskottet skiftats, avger likvidatorerna slutredovisning, som granskas av likvidationsrevisorerna, varefter slutredovisningen framläggs på bolagsstämman. Därmed anses bolaget vara upplöst.

Det kan inträffa att ett bolag som trätt i likvidation saknar tillgångar eller att dess tillgångar inte förslår till bestridande av likvidationskostnaderna. Rätten kan i sådana fall på anmälan av likvidatorerna förklara att likvidationen skall nedläggas och bolaget anses upplöst. Eventuella tillgångar tillfaller då allmänna arvsfonden.

Enligt 173 a § aktiebolagslagen kan bolag som upphört med sin verksamhet upplösas på ett enklare sätt än genom ordinär likvidation. Registreringsmyndigheten kan nämligen ta initiativ till avregistrering av ett bolag. Förutsättningen för det är att det under de sista tio åren inte kommit in vare sig någon anmälan till registret eller någon redovisningshandling eller revisionsberättelse och att det finns anledning anta att bolagets verksamhet upphört. Om registreringsmyndigheten genom efterforskningar hos bolaget får tillförlitlig upplysning om att bolagets verksamhet upphört, kan myndigheten förklara att bolaget skall anses upplöst samt avföra det ur registret. Skulle de första efterforskningarna inte leda till något bestämt resultat i fråga om bolagets verksamhet, utfärdar myndigheten en kungörelse med uppmaning till bolaget att låta höra av sig inom sex månader. Får man inte inom denna frist upplysning om att bolaget består, skall det anses upplöst och avföras ur registret. Visar det sig efter det att bolaget upplösts genom registreringsmyndighetens agerande att det finns behov av vanliga likvidationsåtgärder, skall rätten förordna likvidatorer på ansökan av den vars rätt berörs därav.

Man måste enligt min mening räkna med att ett mycket stort antal aktiebolag, kanske främst vilande bolag och skrivbordsbolag, inte kommer att höja sitt aktiekapital till 50 000 kr. Även åtskilliga rörelsedrivande bolag torde komma att underlåta att höja sitt aktiekapital. Det är i praktiken omöjligt att under kort tid genomföra det sedvanliga, ganska vidlyftiga likvidationsförfarandet beträffande sannolikt flera tiotusental

bolag. Ett förenklat likvidationsförfarande är därför nödvändigt. Förfarandet kan, som jag antydde redan i prop. 1973: 93 (s. 89), lämpligen bygga på regleringen i 173 a § aktiebolagslagen. I varje fall bör denna reglering kunna användas i fråga om vilande bolag och skrivbordsbolag. När det gäller rörelsedrivande bolag kan saken måhända förefalla något mera tveksam. Sådana bolag har borgenärer och ofta även anställda. Det finns andra tillgångar i bolaget än fordringar på aktieägarna och det finns säkert också skulder. Det traditionella likvidationsförfarandet skulle därför kunna sägas alltid böra användas i fråga om rörelsedrivande bolag. Jag har emellertid förut framhållit, att det är omöjligt att skilja rörelsedrivande bolag från andra bolag utan administrativa insatser som leder till orimligt stora kostnader. I praktiken kan man därför knappast välja en övergångsreglering som bygger på att skilda regler gäller för rörelsedrivande resp. icke rörelsedrivande bolag.

Jag vill vidare framhålla, att det stora flertalet av de företagare som väljer att avstå från en höjning av aktiekapitalet med all sannolikhet kommer att träffa avtal med leverantörer, kreditgivare och andra om att bolagets åtaganden och förpliktelser skall överföras på det handelsbolag, som skall överta rörelsen, eller på företagaren själv, ifall rörelsen skall fortsätta under personlig firma. Skulle en sådan uppgörelse inte träffas, kan borgenärsintressena tryggas genom särskilda regler som jag strax återkommer till.

Jag föreslår därför att de aktiebolag, som vid utgången av år 1978 inte har ett aktiekapital på minst 50 000 kr., skall avföras ur aktiebolagsregistret. Genom denna registreringsmyndighetens åtgärd skall bolaget anses upplöst. Det i 173 a § första stycket föreskrivna kommunikationsförfarandet behövs inte i detta sammanhang, eftersom registrets uppgift om storleken på bolagets aktiekapital är den enda grunden för registreringsmyndighetens handlande. En annan sak är att bolagen bör informeras om vad övergångsregleringen innebär. Jag återkommer till detta.

I enlighet med vad som gäller i fråga om registrering som vidtas vid aktiebolagets upplösning enligt 173 a § bör bolaget vara befriat från avgift till registreringsmyndigheten i anledning av nu föreslagna upplösningståtgärd. Bestämmelse härom kan utfärdas utan riksdagens medverkan.

Av 202 § aktiebolagslagen följer att uppgifter som förs in i aktiebolagsregistret skall kungöras i allmänna tidningarna. Att bolag avförs ur registret är den automatiska följderna av två vid en viss tidpunkt föreliggande omständigheter som båda kunnat utläsas av tidigare kungörelser ur registret. Dessa omständigheter är aktiekapitalets storlek, som framgått av kungörelse, och frånvaron av sådant tvångslikvidationsförfarande som jag i det följande kommer att föreslå. Om sådant förfarande inte förekommit har inte heller kungörande skett. För den som berörs av att bolaget avförs ur registret är det alltså möjligt att konsta-

tera om så kommer att ske. Som förut nämnts måste man dessutom räkna med att flera tiotusental bolag kan komma att avföras ur registret enligt den nu föreslagna lagstiftningen. En kungörelse om de avförda bolagen kan därför bedömas bli mycket omfattande och för den informationssökande svårare att använda än den förut angivna metoden. Jag föreslår därför en särskild regel om att uppgift om att aktiebolag har avförts ur registret inte skall kungöras.

Det föreslagna förenklade likvidationsförfarandet skall i enlighet med vad jag nyss framhöll vara generellt tillämpligt. Även rörelsedrivande aktiebolag med för lågt aktiekapital omfattas av förfarandet. En mycket viktig fråga blir därför hur ett upplöst bolags borgenärer skall skyddas.

Jag nämnde förut att merparten av bolag med lågt aktiekapital torde vara enmans- eller fåmansbolag. Aktieägarna själva kan därför i flertalet fall förutsättas ha haft ett reellt inflytande över bolagets skötsel. Beträffande flertalet av de rörelsedrivande mindre bolag som det här är fråga om torde gälla att kreditgivare och kanske också leverantörer tryggar sina fordringar på bolaget genom att aktieägarna gått i borgen eller ställt säkerhet för bolagets åtaganden. Det förefaller därför naturligt att borgenärsintressena tillgodoses genom att aktieägarna åläggs ett personligt ansvar för det upplösta bolagets förpliktelser. Det kan emellertid inte uteslutas att i den grupp bolag som kan komma i fråga för upplösning också finns styrelseledamöter — och kanske även verkställande direktör — vilka står utanför aktieägarnas krets. Eftersom dessa personer i ledande befattning varit direkt ansvariga för bolagets skötsel, bör också de vid bolagets upplösning åläggas ett personligt ansvar för bolagets tidigare förbindelser. Ansvarigheten bör vara solidarisk och sålunda ge borgenär rätt att för betalning vända sig till vilken ansvarig person som helst. Kretsen av ansvariga personer bör bestämmas av förhållandet den dag bolaget avfördes ur registret. Aktiebokens notering om aktieägarkrets per den 1 januari 1979 sammanställd med uppgifterna från den sista bolagsstämman före denna dag bör därvid, såvitt inte annat visas, äga vitsord.

Gentemot tanken att bolagets aktieägare skall bli personligen ansvariga för bolagets förpliktelser kan invändas, att aktieägaren har gjort sitt engagemang i bolaget under den förutsättningen att personligt ansvar inte skulle föreligga eller komma att inträda. Inte heller styrelseledamöter eller verkställande direktör har vid fullföljande av sina åligganden behövt räkna med ett kommande personligt ansvar. En sådan invändning kan emellertid inte tillmätas avgörande betydelse, om aktieägare m. fl. i lagen ges möjlighet att undkomma det personliga ansvaret trots att bolaget upplöses. Å andra sidan måste i så fall borgenärsintressena tryggas. Båda sidors intressen tillgodoses, om aktieägare m. fl. ges rätt att under viss tid före övergångstidens utgång hos rätten begära tvångslikvidation av bolaget. Om rätten till tvångslikvidation inte ut-

nyttjas, möter det som nyss antyddes inga betänkligheter att personligt ansvar inträder.

I enlighet med det anförda förordar jag att aktieägare, styrelseledamöter och verkställande direktör skall bli solidariskt ansvariga, efter det att bolaget avförts ur registret, för sådana bolagets förpliktelser som uppkommit dessförrinnan. Det bör här anmärkas, att den personliga ansvarigheten inträder för varje slag av förpliktelse som åvilat aktiebolaget, således även för vad bolaget haft att utge exempelvis på grund av utomobligatorisk skadeståndsskyldighet.

Jag har bedömt det som viktigt att största delen av övergångstiden kan utnyttjas för att förbereda höjning av aktiekapitalet. En höjning av aktiekapitalet får som jag förut nämnde inte ske när bolaget har trätt i likvidation. Den antydda tvångslikvidationsmöjligheten bör därför inte stå till buds förrän vid en tidpunkt då man med ganska stor säkerhet kan säga sig att en höjning av aktiekapitalet till 50 000 kr. inte kommer att ske. Och det måste vara fallet när omkring fyra år av den femåriga övergångstiden har gått till ända. Jag anser det rimligt att den tid under vilken tvångslikvidation kan begäras begränsas till ett halvår. Erforderligt utrymme måste finnas för att, enligt det förfarande jag i det följande kommer att föreslå, beslut om likvidation skall kunna fattas före övergångstidens utgång. Mot denna bakgrund har jag funnit att ansökan om tvångslikvidation bör kunna göras tidigast den 1 oktober 1977. Jag föreslår därför att rätten skall förordna om tvångslikvidation av bolag, vars aktiekapital inte uppgår till 50 000 kr. vid utgången av september 1977 och inte heller höjs till det beloppet före ärendets avgörande, såvida aktieägare, styrelseledamot eller verkställande direktör ansöker om det.

Enligt min mening kommer det att bli sällsynt att tvångslikvidation begärs. När det gäller rörelsedrivande bolag kommer antingen upplösning av bolaget att undvikas genom att aktiekapitalet höjs eller också kommer bolagets relationer till tredje man att ordnas genom överenskommelser mellan dem som står bakom bolaget och tredje man. Att tvångslikvidation av skrivbordsbolag eller vilande bolag skulle begäras förefaller mig mycket osannolikt.

Mitt förslag om avregistrering av bolag kombinerad med personlig ansvarighet för aktieägare m. fl. i fråga om bolagets förpliktelser kan sägas innebära att borgenärerna tvingas godta utbyte av gäldenär. Svensk rätts principiella ståndpunkt härvidlag är annars att utbyte av gäldenär inte kan ske utan borgenärens samtycke. Mot bakgrund härav har jag funnit att även borgenär bör ges rätt att få till stånd tvångslikvidation av bolaget enligt de regler jag nyss förordade beträffande aktieägare m. fl. Samma rätt bör också tillerkännas annan vars rätt kan vara beroende av att bolaget likvideras.

Som en ytterligare säkerhet för borgenärer och andra bör, i enlighet

med vad som föreskrivs i 173 a § tredje stycket, möjlighet öppnas att efter bolagets upplösning genom avregistrering få till stånd likvidation, om behov därav uppkommer. Med hänsyn till den föreslagna tvångslikvidationsmöjligheten, å ena, och inträdandet av personligt ansvar, å andra sidan, torde bestämmelsen härom få mycket begränsad användning. Det kan dock tänkas situationer där sådan likvidation är påkallad. Så kan vara fallet när ett rörelsedrivande aktiebolag efter upplösning upphör med sin rörelse och svårigheter uppstår att utreda vilka personer som är personligt ansvariga för bolagets förbindelser.

I fråga om förfarandet vid rätten i ärende om tvångslikvidation bör ledning kunna hämtas från 141 § aktiebolagslagen. Efter förebild av den paragrafen föreslår jag, att rätten skall kalla bolaget att inställa sig inför rätten på en i kallelsen utsatt dag, som skall inträffa minst två och högst fyra månader efter kallelsen. Kallelsen bör delges bolaget enligt de bestämmelser som gäller för delgivning av stämning i tvistemål. Det bör vidare åligga styrelsen att utlysa bolagsstämman för meddelande om kallelsen, så att aktieägarna får kännedom om att tvångslikvidation begärts.

Under den tid som förflyter mellan kallelsen och rättens sammanträde bör bolaget ha möjlighet att genomföra en kapitalhöjning. Skulle detta inte ha skett före ärendets prövning, bör rätten obligatoriskt besluta om likvidation. Sådant beslut går omedelbart i verkställighet även om talan förs mot det (se Stenbeck m. fl., Aktiebolagslagen, 6:e uppl. s. 392). Jag förordar vidare, att rätten skall utse en eller flera likvidatorer. Rätten skall omedelbart underrätta registreringsmyndigheten dels om likvidationsbeslutet så att registrering härom kan äga rum, dels om utscendet av likvidator med angivande av dennes namn och adress.

Sedan rätten vidtagit de angivna åtgärderna, gäller för likvidationsförfarandet de allmänna reglerna därom i aktiebolagslagen. Någon uttrycklig bestämmelse om att så är fallet torde inte behövas. Jag vill tillägga att det inte finns någon möjlighet att avbryta tvångslikvidationen annat än om högre rätt skulle ändra underrättens likvidationsbeslut, något som i praktiken knappast någonsin kan tänkas inträffa, eftersom likvidationsskyldigheten knutits till det lätt konstaterbara faktum att bolagets aktiekapital vid meddelande av likvidationsbeslutet inte uppgick till 50 000 kr.

Likvidationsbeslut bör fattas innan övergångstiden har gått till ända. På grund av de nyss angivna tidsfristerna på två resp. fyra månader för rättens kallelse på bolaget bör föreskrivas, att ansökan om tvångslikvidation skall göra senast den 31 mars 1978. Under den tid som då återstår av övergångstiden får det förutsättas att rätten kan fatta beslut om tvångslikvidation. Tvångslikvidationen bör givetvis slutföras, även om likvidationen skulle fortsätta efter 1978 års utgång. Det kan tänkas att ett bolag med för lågt aktiekapital vid övergångstidens slut

är försatt i likvidation på annan grund än den nu föreslagna eller att konkursförfarande pågår. Sålunda vidtagna åtgärder leder till bolagets upplösning. Det inledda förfarandet bör enligt min mening slutföras. Jag föreslår därför att i lagen anges, att bolag som försatts i likvidation eller konkurs inte skall avföras ur registret. Om ett på annan grund än aktiekapitalets storlek inlett likvidationsförfarande efter 1979 års ingång upphör och bolaget återupptar sin verksamhet, följer av grunderna för den föreslagna lagstiftningen att bolaget skall avföras ur registret, om aktiekapitalet understiger 50 000 kr.

Genom den föreslagna regleringen uppkommer vissa frågor beträffande de bolag som driver rörelse och som önskar fortsätta med det även sedan aktiebolaget upplösts genom den föreslagna avregistreringen.

Bestämmelserna om personligt ansvar för aktieägare m. fl. medger att rörelsens affärsförbindelser kan bestå även sedan aktiebolaget upplösts. I de flesta situationer torde några problem härvidlag inte behöva uppstå. Sålunda kommer en borgenär sannolikt att tillåta det rättssubjekt som fortsätter rörelsen att i aktiebolagets ställe inträda som part i föreliggande avtal. Det finns emellertid vissa avtalstyper, vid vilka det kan vara osäkert om aktiebolagets motpart vill acceptera annan än aktiebolaget som avtalspart. Om de personligt ansvariga aktieägarna inte tillåts inträda i avtalsförhållandet, kan det få väsentliga negativa effekter i fråga om möjligheterna att fortsätta rörelsen i annan företagsform. Jag tänker på exempelvis licensavtal. Dessa innehåller ofta en klausul om att rätten enligt avtalet inte får överlåtas. Ett annat exempel är hyresavtal. Den rörelseidkare som hyr lokaler, till vilka hans aktiebolag står som hyresgäst, kommer enligt jordabalkens bestämmelser inte automatiskt att kunna träda in i hyresförhållandet. Enligt 12 kap. 36 § jordabalken får hyresgäst som hyr lägenhet för förvärvsverksamhet överlåta hyresrätten till den som skall överta verksamheten. Hyresnämnden måste emellertid lämna tillstånd till överlåtelsen, om inte hyresvärden går med på denna. Tillstånd skall lämnas om hyresvärden inte har befogad anledning motsätta sig att hyresrätten överlåts. Har hyresgästen haft lägenheten mindre än tre år får tillstånd dock lämnas endast om det finns synnerliga skäl. Byte av företagsform innebär enligt min mening också en överlåtelse av hyresrätten (jfr NJA 1966 s. 61).

Det är angeläget att de företagare som inte kan genomföra höjning av aktiekapitalet ges garantier för att en fortsatt drift av rörelsen i annan företagsform inte kommer att äventyras genom att aktiebolagets avtalspartner motsätter sig att det nya rättssubjekt som övertagit aktiebolagets rörelse inträder som part i bolagets avtal. Även om, såsom jag antog tidigare, det i de flesta avtalsförhållanden inte vållar några problem så till vida att överenskommelse träffas om att såväl hyresavtal som andra avtal kan överföras från aktiebolaget till dess aktieägare, före-

slår jag att i lagen föreskrivs att aktieägarna skall inträda i det avregistrerade bolagets ställe som part i de avtal bolaget slutit med tredje man. Detta betyder bl. a. att bolagets hyresrätt automatiskt förs över till aktieägarna obcroende av hyresvärdens samtycke.

Av den föreslagna regeln om att aktieägarna inträder i de avtal ett avregistrerat bolag slutit följer att de anställnings- och kollektivavtal bolaget kan ha slutit automatiskt gäller gentemot aktieägarna. Genom prop. 1973: 129 har förslag till lag om anställningsskydd nyligen lagts fram. Anställningstidens längd är i olika situationer avgörande för arbetstagarnas rättigheter enligt förslaget. Detta gäller exempelvis vid beräkning av kvalifikationstid för rätt till längre uppsägningstider eller för frågan om företrädesrätt till ny anställning. Av den nu förordade regeln om partssuccession följer att någon ny anställning inte uppkommer i samband med avregistreringen, varför arbetstagaren kan tillgodoräkna sig anställningstiden hos det upplösta bolaget i förhållande till aktieägarna. Det kan vidare påpekas att förslaget till lag om anställningsskydd innehåller en särskild regel (4 §) som också i och för sig tryggar arbetstagarnas rätt att tillgodoräkna sig anställningstid hos det upplösta bolaget.

I detta sammanhang vill jag också nämna något om de säkerheter ett avregistrerat aktiebolag kan ha ställt. Av de föreslagna reglerna om personlig ansvarighet för aktieägarna m. fl. och om aktieägarnas inträde som avtalspart i de av bolaget slutna avtalen följer att säkerheter som bolaget ställt i form av borgen, pant m. m. kommer att stå kvar sedan bolaget upplösts. Dessa bestämmelser reglerar emellertid inte direkt frågan i vad mån säkerhet som annan kan ha ställt för bolagets förbindelser påverkas av att bolaget avregistreras. Det kan t. ex. gälla en borgen som ställts som säkerhet för en kredit som beviljats bolaget. Enligt svensk rätt gäller som huvudregel, att borgensförbindelsen upphör vid utbyte av gäldenär. Har utbyte av gäldenär skett på grund av s. k. universalsuccession, t. ex. gäldenärs dödsfall, påverkas dock inte borgensförbindelsen. Syftet med de nu föreslagna reglerna är att aktieägarna skall inträda i bolagets ställe. Det kan i själva verket sägas närmast vara fråga om ett slags universalsuccession. Av grunderna för de föreslagna reglerna om att bolagets förpliktelser övergår på aktieägarna och att dessa inträder som part i bolagets avtal bör därför följa att tredje mans borgensförbindelse kvarstår när bolaget har avregistrerats. Jag kan i detta sammanhang även peka på att borgensförbindelsen normalt tillkommit på grund av ett avtal mellan bolaget och borgensmannen. I detta avtal har aktieägarna inträtt som part, varav torde följa att de har rätt att kräva att borgensmannen står kvar vid sitt borgensåtagande.

För bolagets förbindelser kan också säkerhet ha ställts i form av företagsinteckning. Inte heller sådan säkerhet rubbas av att bolaget har avregistrerats. Ändring av företagsform i förevarande fall är inte att

anse som överlåtelse av verksamhet och bestämmelserna i bl. a. 10 och 15 §§ lagen (1966: 454) om företagsinteckning är därför inte tillämpliga. Skulle aktiebolagets rörelse fortsätta i annan företagsform, kan det bli aktuellt att söka nya företagsinteckningar. I så fall måste den för aktiebolaget utfärdade inteckningen dödas, om den fastställts att gälla för hela riket, eftersom denna typ av företagsinteckning är förbehållen aktiebolagen och det inte är möjligt att samma verksamhet besväras av inteckningar med skilda geografiska giltighetsområden.

Jag vill slutligen ta upp vissa frågor som inte har att göra med bolagets avtalsförhållanden till tredje man utan sammanhänger med att aktiebolag i skilda hänseenden har att lämna vissa uppgifter eller vidta särskilda åtgärder. Till en början kan anmärkas, att den omständigheten att bolaget har avförts ur registret medför att årsredovisning därefter inte kan fastställas av bolagsstämman. Detta betyder emellertid inte att det upplösta bolaget har befriats från skyldighet att föra räkenskaper för tiden närmast före upplösningen. Av bokföringslagen (1929: 117) följer att inventarium och balansräkning skall upprättas vid räkenskapsårets utgång. Skyldighet föreligger även att upprätta ingångsinventarium och därmed sammanhängande balansräkning i de fall, att en rörelse under räkenskapsåret övergår från en innehavare till en annan eller byter företagsform. Denna skyldighet föreligger sålunda också då ett rörelse drivande aktiebolag upphör genom att det avförs ur registret. Särskild föreskrift härom är inte nödvändig. Bokföringsskyldigheten bör enligt min mening fullgöras av det upplösta bolagets styrelse i dess sammansättning den 1 januari 1979. Den skyldighet att vidta åtgärder eller lämna uppgifter som i andra fall enligt lag eller annan författning åvilar aktiebolag, exempelvis deklaraionsplikt och inbetalning av skatt, bör efter bolagets upplösning också åvila den tidigare styrelsen. Bestämmelse av denna innebörd har tagits in i lagförslaget. De straffbestämmelser som för skilda fall knutits till underlåtenhet att vidta viss åtgärd blir tillämpliga gentemot styrelsen.

2.4 Vissa särskilda frågor

I samband med det förenklade upplösningsförfarandet uppkommer en del särskilda frågor.

En fråga är vad ett avregistrerat aktiebolag egentligen har för juridisk karaktär. Det är sannolikt att bolaget i och med avregistreringen får karaktären av ett slags samfällighet som dock inte är juridisk person. Bolaget skulle alltså återgå till det rättsläge som gällde innan det blev registrerat (jfr. Stenbeck m. fl., Aktiebolagslagen, 6:e uppl., s. 71 not. 1). Denna fråga är emellertid huvudsakligen teoretisk och jag ser inte någon anledning att närmare fördjupa mig i den.

Ett upplöst aktiebolag som vid avregistreringen driver rörelse som i och för sig är bokföringspliktig torde inte automatiskt bli ett handels-

bolag. För att ett sådant bolag skall uppkomma krävs att ett avtal om att idka näring under gemensam firma träffas. Ett sådant bolagsavtal torde kunna slutas genom konkludenta handlingar. Om rörelsen fortsätter i oförändrad form, torde man kunna anse att ett bolagsavtal däri- genom uppkommer med de förutvarande aktieägarna som bolagsmän. Deras insatser i handelsbolaget motsvarar storleken av deras aktieinne- hav vid tiden för aktiebolagets upplösning. Handelsbolaget kan ikläda sig rättigheter och skyldigheter så snart bolagsavtalet slutits eller eljest uppkommit. Detta innebär dock inte att man kan underlåta att registre- ra bolaget hos länsstyrelsen. Inom handelsbolaget svarar aktieägarna — bolagsmännen solidariskt för uppkommande förbindelser. Denna ansvarighetsfördelning kan naturligtvis genom avtal ändras, exempelvis genom att bolaget blir kommanditbolag. Då svarar åtminstone en del- ägare fullt ut för bolagets förbindelser medan övriga bolagsmäns ansvar kan begränsas till deras andelar eller insatser. Jag finner inte anledning att här dra upp riktlinjer för hur ansvarsfördelningen bör ordnas. En- ligt den nu föreslagna lagregleringen är emellertid principen den, att för de förpliktelser som det tidigare aktiebolaget iklätt sig föreligger ett solidariskt personligt ansvar för samtliga aktieägare, styrelseledamöter och verkställande direktör. Avsteg från denna princip kräver att upp- görelse träffas såväl med tidigare borgenärer som mellan samtliga per- sonligt ansvariga inbördes. Jag förutsätter också, som förut nämnts, att rörelsedrivande bolag som inte höjer sitt aktiekapital kommer att träffa sådan för det enskilda fallet lämplig uppgörelse med sina fordringsägare om hur ansvarsfördelningen skall ordnas, om rörelsen fortsätter i an- nan företagsform.

Om vid aktiebolagets upplösning aktie ägs av utländskt rättssubjekt eller av svensk juridisk person, för vilken enligt lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. gäller in- skränkning i rätt att förvärva fast egendom, kan dessa inte automatiskt ingå som bolagsmän i handelsbolag. Enligt lagen (1968: 557) om vissa inskränkningar i rätten att sluta svenskt handelsbolag m. m. i dess lydelse enligt SFS 1973: 308 krävs nämligen för sådant fall tillstånd av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Jag utgår från att tillstånd kommer att ges i de relativt sällsynta fall som här kan antas komma i fråga. Det kan emellertid finnas risk för att lagens be- stämmelser kringgås genom att exempelvis utländskt rättssubjekt inträder i aktieägarekretsen kort tid före aktiebolagets upplösning. Man torde dock kunna utgå från att i vart fall de "förbjudna" subjekt som vid den nu föreslagna lagstiftningens ikraftträdande innehade aktier kom- mer att accepteras som bolagsmän vid tillståndsprövningen. I övrigt får prövningen ske från fall till fall.

En omläggning av företagsform kan få följder från firmaskyddssyn- punkt. Om en näringsidkare övergår från att driva sin verksamhet i

aktiebolagsform till handelsbolagsform, kommer det firmaskydd som han åtnjuter på grund av registrering inte längre att omfatta hela riket utan bara det län, i vars handelsregister det ombildade bolaget förs in. Det samma gäller för bokföringsskyldig rörelseidkare med enskild firma. Eftersom det i praktiken förekommer att aktiebolag drivs med firmaskydd som huvudsakligt syfte kan registreringskyddet komma att minska i omfattning. Därav följer emellertid inte att också själva firmaskyddet minskar i geografiskt hänseende. Är firman inarbetad, dvs. den är allmänt känd bland dem till vilken näringsidkarens verksamhet riktar sig, är den enligt praxis skyddad inom det område där inarbetningen består. I ett till lagrådet den 16 februari 1973 remitterat förslag till ny firmalagstiftning föreslås uttryckliga bestämmelser om firmaskydd på grund av inarbetning. Dessutom föreslås att näringsidkare får rätt att låta registrera sig i handelsregistret i varje län, där hans verksamhet är avsedd att drivas. Härigenom kan också registreringskydd fås i erforderlig omfattning. Förslaget till ny firmalagstiftning öppnar också möjlighet till registrering av bifirma för del av näringsidkarens verksamhet. De regler som gäller och som enligt förslaget kommer att gälla innebär emellertid krav på att någon form av näringsverksamhet bedrivs under den firma som registrerats eller som genom inarbetning åtnjuter skydd. Detta medför att ett aktiebolag som nu har till enda syfte med sin verksamhet att skydda visst namn kan få fortsatt namnskydd endast om någon form av näringsverksamhet knyts till den aktuella firman.

Bestämmelsen om aktieägarnas inträdande som part i bolagets avtal med tredje man torde inte i och för sig medföra att offentliga tillstånd, exempelvis utskänkningstillstånd, automatiskt överförs från aktiebolaget. Sådana tillstånd torde ofta få sökas på nytt av aktieägaren personligen eller av det nybildade företaget. Har någon annan förändring än byte av företagsform inte skett torde man kunna räkna med att tillstånd utan vidare kommer att ges. I vissa fall kan tillståndet ha den karaktären att det får anses gälla även för den nya företagsformen. Som exempel på sådant tillstånd kan tas tillstånd enligt miljöskyddslagen (1969: 387).

Skulle ett avregistrerat aktiebolag äga fast egendom — något som i och för sig är mindre sannolikt — övertas denna av aktieägarna som därmed får anses ha gjort ett lagfartspliktigt fång. När lagfart söks kan enligt min mening som fångeshandling åberopas registreringsmyndighetens bevis om aktiebolagets upplösning jämte utredning om vilka som är aktieägare. Är det fråga om ett rörelsedrivande bolag som fortsätter rörelsen i annan företagsform, bör befrielse från stämpelskatt medges. Erforderlig lagstiftning härom kommer att föreslås i annat sammanhang.

Den föreslagna regleringen berör ett mycket stort antal bolag. Jag är

medveten om att en del bolag skulle kunna drabbas av upplösning genom att de nya reglerna av slarv eller okunnighet inte iakttas. Det är angeläget att aktiebolagen får information om den nya lagstiftningen. Genom registreringsmyndighetens försorg bör därför till samtliga aktiebolag med aktiekapital understigande 50 000 kr. utgå underrättelse om lagstiftningens innebörd. Bolagen bör därvid anmanas att svara för att deras aktieägare och borgenärer får erforderlig information.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1974.

3 Rösträtten för aktier som förvaltas av allmänna pensionsfonden

De i våras beslutade ändringarna i reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning — som träder i kraft den 1 januari 1974 — innebär i huvudsak följande.

500 milj. kr. av allmänna pensionsfondens medel skall kunna tillföras näringslivet i form av riskvilligt ägarkapital. Inom AP-fonden skall inrättas en särskild fjärde fond med egen styrelse som får rätt att placera fondmedel i aktier i svenska aktiebolag utom bank- och försäkringsbolag. Dessutom skall medel få placeras i konvertibla skuldebrev och i skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning av aktier. Den nya fondstyrelsen skall ha rätt att hos riksförsäkringsverket rekvirera de medel som behövs för placeringsverksamheten. Aktieutdelning och annan avkastning samt realiserade kursvinster skall få användas för nya placeringar. Aktiefonden blir skattskyldig för all inkomst som härrör från kapitalförvaltningen. Sedan erfarenheter vunnits av den föreslagna placeringsverksamheten skall Kungl. Maj:t efter framställning av styrelsen för den nya fonden kunna besluta om ökning av det belopp som skall avdelas för aktieköp.

Den nya fondstyrelsen skall bestå av elva ledamöter som alla förordnas av Kungl. Maj:t. Ordföranden och vice ordföranden utses av Kungl. Maj:t, och av återstående ledamöter nomineras två av primärkommunerna, två av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem av rikssammanslutningar av arbetstagare. Den nya fonden skall ha egen administration och verkställande direktör. Styrelsens förvaltning skall bli föremål för revision på samma sätt som gäller för övriga tre fondstyrelser.

I samband med riksdagsbehandlingen yrkades i mot. 1973: 1957 att rösträtten för de aktier som förvaltas av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse skall kunna delegeras till representanter för de anställda, valda av de anställdas organisationer på arbetsplatserna. I mot. 1973: 1943 föreslogs att minst 50 % av den med fondens aktieinnehav förknippade rösträtten i de statliga företag vari fonden skulle göra sina placeringar skulle tillkomma de anställda i vederbörande före-

tag och att de anställda för varje år skulle få utse de representanter som skall utöva rösträtten. På förslag av näringsutskottet (NU 1973: 58) beslöt riksdagen (rskr 1973: 237) att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lagändring som gör det möjligt för AP-fonden att under vissa av utskottet angivna förutsättningar uppdra åt representanter för de anställda i ett företag att utöva rösträtt för fondens aktier i företaget.

Den i våras beslutade lagändringen om att pensionsfondens medel skall kunna placeras i aktier innebär, att samhället och löntagarna genom sina representanter i fjärde fondstyrelsen får del av ägarinflytandet över företagen. Detta är ett viktigt steg på vägen mot ett system som är grundat på en mer utvecklad ekonomisk och industriell demokrati. Lagändringen medverkar till att arbetstagarnas inflytande över företagens organisation och verksamhet ökas. Detta inflytande skulle kunna förstärkas ytterligare, om arbetstagarna vid de olika företagen där pensionsfonden äger aktier får möjlighet att delta i bolagsstämman och där utöva rösträtt för fondens aktieinnehav i företaget. Jag delar därför uppfattningen att fondstyrelsen bör ges rätt att delegera rösträtten för sina aktier i olika företag genom att lämna fullmakt till representanter för de anställda i företagen. I detta sammanhang bör erinras om att enligt lagen (1972: 829) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar arbetstagare hos bolag som har minst 100 anställda har rätt att utse två ledamöter i styrelsen. Dessa arbetstagarledamöter utses av de lokala fackliga organisationerna. Det inflytande dessa arbetstagarledamöter kan utöva inom styrelsen ökar genom att AP-fonden äger aktier i bolaget. Får de fackliga organisationerna också möjlighet att genom ombud delta i bolagsstämman, förstärks inflytandet ytterligare.

En särskild fråga är om aktiebolagslagen måste ändras för att en sådan delegation av rösträtten skall kunna ske.

En aktieägare kan enligt aktiebolagslagen delta i bolagsstämman och rösta personligen, genom legal ställföreträdare eller genom ombud. I aktiebolagslagen finns inte några bestämmelser som lägger hinder i vägen för en aktieägare att själv eller genom ombud rösta på ett sätt för vissa aktier och på ett annat sätt för andra aktier. Lagen innehåller inte heller någon uttrycklig regel som förbjuder aktieägare att utse flera ombud för olika delar av hans aktieinnehav. I den rättsvetenskapliga litteraturen har emellertid hävdats, att en sådan uppdelning strider mot lagen (se Roos, Avtal och rösträtt, Stockholm 1969, s. 186 med hänvisningar). Jag delar därför utskottets uppfattning att en lagändring bör göras så att det står klart att fjärde fondstyrelsen kan utse flera ombud för olika delar av styrelsens aktieinnehav i ett bolag. Jag föreslår att i en ny paragraf, 119 a §, upptas bestämmelse om att för aktier, som innehas av fjärde fondstyrelsen, rösträtt får utövas av ett eller flera ombud som

föreslagits av de anställdas fackliga organisationer. Genom den nya paragrafen öppnas möjlighet för fondstyrelsen att uppdra åt olika representanter för de anställda att utöva rösträtten för fondstyrelsens aktieinnehav. Såväl huvudorganisation som lokal facklig organisation kan ge förslag till fondstyrelsen om vilken person som bör utses till ombud under förutsättning att organisationen i fråga har medlemmar som är anställda vid bolaget.

Aktiebolagslagen innehåller regler som gör det möjligt att begränsa aktieägarnas rätt att utöva rösträtt genom ombud. Enligt 119 § första stycket 3 är huvudregeln att frånvarande aktieägares rösträtt på bolagsstämman kan utövas genom ombud. I 119 § andra stycket anges dock att i bolagsordningen kan föreskrivas att endast annan aktieägare får nyttjas som ombud.

I det förslag till ny aktiebolagslag (SOU 1971: 15), som har avgetts av aktiebolagsutredningen och som f. n. bereds inom justitiedepartementet, behålls regeln om röstning genom ombud. Möjligheten att i bolagsordningen föreskriva att endast annan aktieägare får anlitas som ombud slopas. Utredningen påpekade bl. a. att en aktieägare som står i motsatsställning till de andra och själv saknar möjlighet att delta i bolagsstämman eller inte har förmåga att på egen hand bevaka sina intressen gentemot de andra aktieägarna kan bli rättslös, om han endast får anlita annan aktieägare som ombud. Utredningsförslaget har under remissbehandlingen inte mött någon invändning på denna punkt.

Den föreslagna delegationsmöjligheten bör inte kunna åsidosättas genom en bestämmelse i bolagsordningen att endast aktieägare får utses till ombud. Jag biträder vad utredningen anfört i fråga om att slopa möjligheten till inskränkningar i rätten att utse ombud. Jag föreslår därför att 119 § aktiebolagslagen ändras så att aktieägares rättighet att utöva rösträtt genom ombud blir helt oinskränkt.

Lagändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1974 samtidigt med de i våras antagna ändringarna i fråga om allmänna pensionsfondens förvaltning. Den nya bestämmelsen om slopande av begränsningen i rätten att utse ombud, bör enligt min mening, såsom också aktiebolagsutredningen förordat, vara tvingande även för äldre bolag. Om bolagsordningen i sådant bolag innehåller inskränkning i rätten att rösta genom ombud bör föreskriften härom bli utan verkan. En särskild övergångsbestämmelse härom har intagits i mitt förslag.

4 Hemställan

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att antaga inom justitiedepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1973: 303) om ändring i lagen 1944: 705) om aktiebolag,
2. lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten